

ОБРЕН БЛАГОЈЕВИЋ

НАЦИОНАЛНИ ПАРК ДУРМИТОР

Његов еколошки, културно-историјски и привредни значај

Прије неколико мјесеци УНЕСКО је у ред свјетски значајних баштина уврстио и наш национални парк Дурмитор, о чему је, иако доста штуро, писала и наша штампа. Мислим да нам то пружа згодан повод да у овом зборнику радова у част академика Милисава Лутовца кажемо и неколико ријечи о том, тако значајном простору, који је он током својих дугогодишњих географских и етнографских истраживања такође прокрстарио и испитивао.

1. Национални парк Дурмитор, у границама које су му утврбене законом СР Црне Горе о националним парковима, захвата простор од око 35.000 хектара. Окосницу тога простора чине доњи ток ријеке Таре и централни масив планине Дурмитора. Највећим својим дијелом налази се на територији општине Жабљак, али захвата и мање или више знатне дјелове општина Шавник, Плужине, Пљевља и Мојковац.

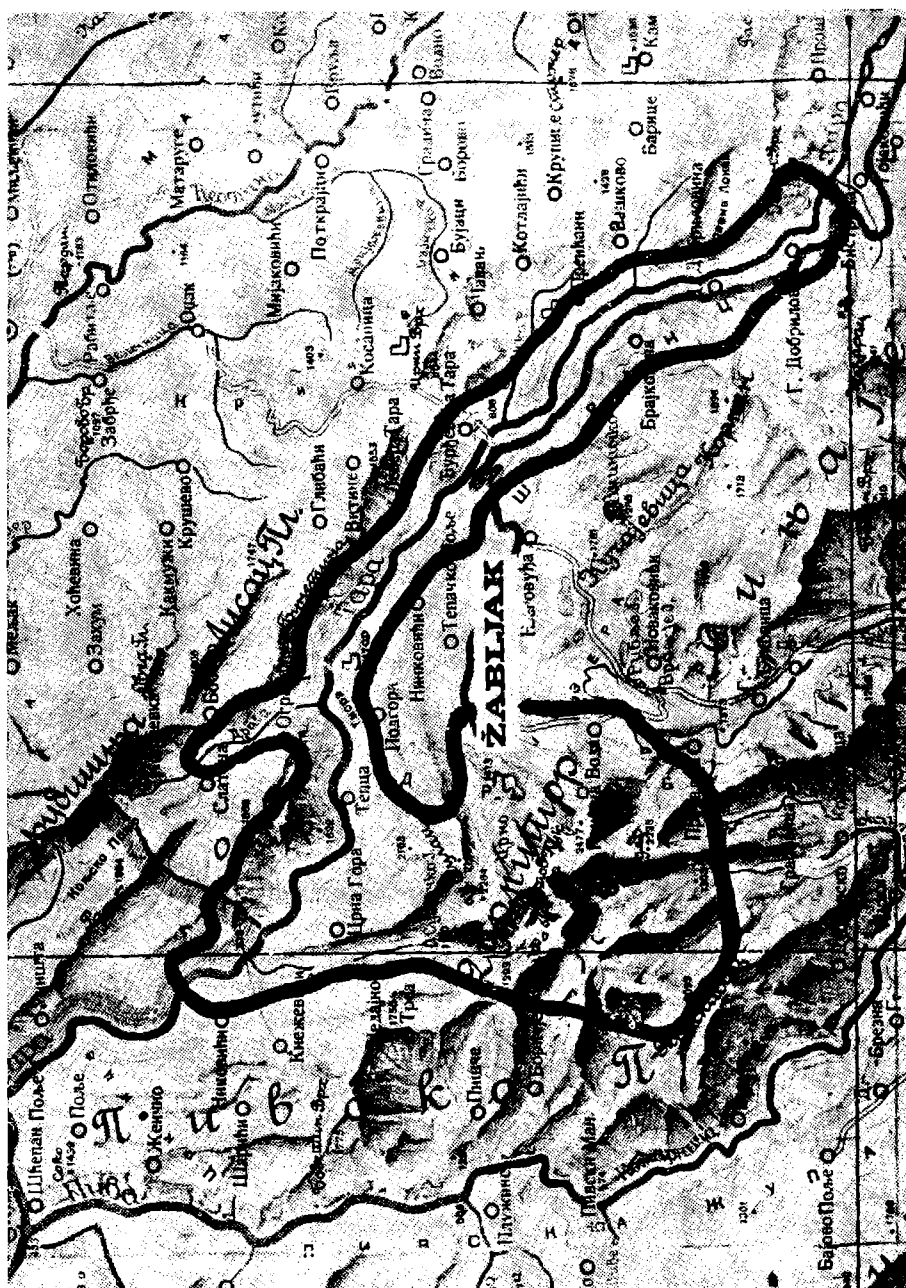
На том веома живописном простору налази се мноштво природних љепота и историјских знаменитости.

На његовој сјевероисточној страни вијуга хучна, модра и бистроводна Тара, једна од данас најчистијих вода на свијету, која је, као таква, још раније, 1972. године, опет преко УНЕСКО-а, унешена у списак међународне баштине објеката биосфере.

На западној, пак, страни уздижу се циновски врхови Дурмитора, највише планине Динарског система: Боботов Кук или Ђирова пећина (2.522 м), Шарене ластве, Пруташ и много других, од којих сваки има своје карактеристично лице посебног планинског цина.

На том широком простору, у облику какве циновске сјекире чије држало чини ријека Тара а саму сјекиру масив Дурмитора, и непосредно око њега расуто је ништа мање од осамнаест дурмиторских глечерских језера, од којих опет свако има своје нарочите карактеристике, према којима их је народ и назвао: Модро, Црно, Змиње, Срабље, Валовито, Вражје, Велико и Мало шкрчко и друга. Но, свакако, не само највеће већ и најљепше од свих је двооко Црно језеро, смјештено испод саме оне широке плећке Дурмитора која се зове Мећед, а непосредно са свих страна загрљено густом боровом

шумом, у чијој тамној сјени се црни и његова бистра вода, па је по том и име добило.

Сл. 1. Карта дурмиторског подручја (предратно издање) са унешеним границама националног парка Дурмитор.

Ту, сасвим близу, на километар и по од Црног језера, налази се и сама варошица Жабљак, са својим карактеристичним планинским амбијентом, али и низом сасвим модерних хотела, скијашким теренима и свим другим условима захваљујући којима се све више развија у један од најизразитијих центара и љетњег и зимског туризма код нас.

2. Као високопланинска област, кроз коју све до недавно није пролазила никаква модерна саобраћајница, ово подручје је било тешко доступно и научном проучавању. Па ипак су поједини ентузијастички разних грана науке, данима и седмицама дијелом пјешачећи а дијелом јашући на малим али живавим планинским коњинма, доспјевали и до самих врхова Дурмитора. Међу њима су, по правилу, први били странци, али су шира и дубља проучавања у разним областима тек дјела наших, мање-више савремених научника. Тако су, примјера ради, геолошка и географска испитивања на Дурмитору у последњој деценији прошлог вијека вршили Хасерт, Тице и други странци, а за њима током првих деценија овог вијека Цвијић, Милојевић и други домаћи научници, међу којима се нарочито истичу радови савременог црногорског научника, академика Зарија Бешића.

Исто тако су дурмиторску флору понајприје проучавали странци: Пантошек, Блау, Балдаци, Ролена и други, а за њима и домаћи истраживачи: Панчић, Кошанин, Хорват, Бошњак и други, међу којима су опет посебно значајни радови савременог црногорског флористе, академика Вилотија Блечића.

Слично је и у другим природним и друштвеним наукама. Ипак се може рећи да ово подручје ни досад није добро проучено, те да за све, и природне и друштвене, научне гране и данас представља захвалан предмет истраживања.

3. Национални парк Дурмитор обилује разним природним љепотама. Са гледишта њихове заштите је, у ствари, и сам закон унутар подручја парка издвојио седам посебних зона, од којих се за сваку предвиђа специјалан, адекватан режим заштите. То су: 1) Црно језеро, са шумом у непосредној околини, 2) слив Шкрчких језера, са ужом кањонском долином Сушице, 3) прашума јеле и смреке у сливу Млинског потока, 4) Барно језеро са најужом околином, 5) прашума црног бора звана Црна пода, 6) ужа кањонска долина доњег тока ријеке Таре и 7) Забојско језеро са најужом околином.

Свака од ових посебних зона представља својеврсну природну лепоту. Не знаш шта је љепше и интересантије: поглед са Жабљака горе, ка самим гигантским врховима Дурмитора, врховима разних висина, положаја и облика, врховима чак и у августу ишараним дугим појасевима снијега; или поглед са Пирлитора доље, ка моћној кривудавај Тари, која се цик-цак пробија између својих зелених шумовитих обала, да би се негдје тамо подаље, на самој граници парка, на Шћепан-пољу, слила са исто тако дивном Пивом у ону нашу прекрасну Дрину коју је пјесник некад питао:

„Дрино, лепа Дрино, што си тако чиста?
Зашто твоја вода као суза блиста?,

а она му у тузи одговарала:

„Од ропских сам суза ропска суза и ја,
Зато моја вода као суза сија”.

Ту, на само неколико километара хоризонталног растојања, пред нашим очима се величанствено усправља огромна висинска разлика од око двије хиљаде метара.

Само је краљ Вукашин — удварајући се љуби војводе Момчила и мамећи је у свој Скадар на Бојани — могао дивоте његовог и њеног Пирлитора онако да оцрни и прикаже као нешто сасвим супротно:

„Видосава, Момчилова љубо,
Шта ћеш у том леду и снијегу?
Кад погледаш с града изнад себе,
Ништа немаш лијепо видјети,
До големо брдо Дурмитора,
Окићено ледом и снијегом,
Усред љета као усред зиме.
Кад погледаш стрмо испод града,
Мутна тече Тара валовита,
Она ваља дрвље и камење,
На њој нема брода ни ћуприје,
А око ње борје и мраморје . . .”

А зар су мање величаствени погледи одозго, са Пруташа или Савина кука, дубоко доље на Шкрчка језера или кањон Сушице?

4. Ботаничари нам кажу да дурмиторска флора и вегетација још нијесу систематски проучене, те да о њима засад постоје само фрагментарни подаци. Па ипак истичу да се ово подручје одликује многим флористичким специфичностима, међу којима значајним процентом ендемита, затим алпских и чак алпско-арктичких елемената, те да се на јужним падинама, а нарочито у рјечним кањонима срећају и елементи медитеранске флоре.

Дурмиторске биљке одликују се врло крупним цвјетовима, декоративних жарких боја, па је у касним прољећним и љетним мјесецима: мају, јуну и јулу, пространа језерска зараван декоративнија и за поглед примамљивија и од каквог шареног ћилима. Шта кажемо! Поређење ово на велику је штету природе!

Посебну флористичку знаменитост представља Барно језеро, са својих девет врста маховине, којих нема нигдје у Црној Гори, а неких ни у цијелој Југославији. Но, и остале биљне врсте у овом језеру представљају флористичке атракције, па било по својој ријеткости било опет по својој изванредној декоративности. Зато је ово језеро и стављено под посебну строгу заштиту.

Под исто таквом заштитом су, међутим, и из сличних разлога још два посебна локалитета. Један од њих, у самој долини Таре, тик изнад пута Мојковац — Жабљак, представља читав резерват веома

ријетког, високог и витког црног бора, на мјесту управо по њему прозваном Црна пода. (А није ли, уосталом, овај назив — **пода** мјесто **подови** — и лингвистичка специфичност, но не тако ријетка у овим крајевима!). Та борова шума стара је неколико стотина година, њезина стабла су са просјечном висином од преко 40 метара, а поједина од њих су и прави гиганти.

Други је локалитет близу самог Жабљака, у сливу Млинског потока, гдје се разастире готово права, иако не велика и, на жалост, сјечама проријеђена, прашума јеле и смреке.

Прашумског су типа, уосталом, биле и мјешовите шуме јеле и смреке око Забојског језера, али су и оне, на жалост, скорашњим сјечама прилично проријеђене и пребране.

У шумама националног парка Дурмитор могу се срести и многе друге ријетке врсте биљних заједница, међу којима су посебно интересантне: смрчева шума око Црног и око Змињег језера, заједница смреке и бијелог бора са елементима борових шума Пољске и заједница бора кривуља на висинама од око 2.000 м.

При свем томе треба упозорити да је, с обзиром на огроман простор самог масива Дурмитора и кањона Таре и Сушице, од читаве површине националног парка шумом потпуно обрасло само око 10%.

Разноврсна флора Дурмитора у себи садржи и досад проучених 14 шумских заједница, око 150 врста разног љековитог биља и око 40 врста јестивих гљива¹⁾.

Поменимо, најзад, да је у њој заступљен и дивни високопланински рунолист, та ријетко достижна мета и забрањено воће свих планинара.

5. Продор цивилизације и на ова вјековима заостала и од осталог свијета планинама и снијегом одсјечена подручја, увелико је осиромашило и њихов животињски свијет. Па ипак је национални парк Дурмитор и данас, чак и веома, интересантан и са гледишта фауне. Не само што његови простори обилују обичнијим врстама дивљачи, као што су: зец, лисица, јазавац, куна, разне врсте орлова и друге, већ су бројне и дивокозе, срне, па и велики тетријеби, јаребице камењарке и дивље свиње, док су вук, мрки медвјед и неке друге врсте веома проријеђени.

Управа националног парка предузима сада низ мјера да се фонд дивљачи не само очува већ и повећа. У том циљу врши се строжији надзор над спровођењем закона о лову и риболову, подижу се хранилишта и солила за дивокозе и срнећу дивљач, а у току су и покушаји обнове или умножавања фонда дивљачи набавкама из других мјеста.

6. Природа је, дакле, заиста обогатила ово подручје веома разноликим вриједностима. Али ни његова историја није сиромашнија, јер ништа мање нијесу вриједни и занимљиви ни културно-исто-

1) Др Вилотије Блечић и др Вукић Пулевић, *Флора Дурмитора*, Титоград 1979. год.

ријски споменици овог националног парка и његове најближе околине.

Ту је, покрај варошице Шавника, стари римски камени мост. Ту многобројна гробља и стећаци из давних времена, расути по главицама и брдашцима Пиве, Дробњака, Језера, Ускока и Шаранаца, гдје још увијек чекају на археологе и историчаре, како би нам почели казивати саге о негдашњим Грцима, Аутаријатима, Кричима и старим Словенима, који су се кретали и напасали своја бројна стада по овим широким просторима.

Готово на самој граници парка, изнад Шћепан-поља, те трокраке звијезде коју чине Пива, Тара и Дрина, уздиже се као орлово гнијездо стари град Соко, љетња резиденција херцега Стјепана Вукчића, а само по пар стотина метара ниже једна па друга стара црква, из његовог или још старијег времена, на чијој рестаурацији тако успјешно ради академик Војислав Бурић.

За херцега Стјепана везане су у Пиви и многе друге легенде, па и назив локалитета Херцегови виногради, али има ту и историјских истина. Једна од њих је везана за село Пишче, на западним падинама Дурмитора, на коме се херцег помирио са женом Јеленом и сином Владиславом и о томе тамо („в Пиве на планине на Пишчу“), године 1453, написао повељу:

„И опростих сву сгријеху и супротивштину велику и малу кућама нашим, поштеној госпође Јелене и сину ми кнезу Владиславу и всиєм властелом и властеличићем и сваке врсте људи хумске земље тко су годие и како су годие и по кој годие начин одступили од мене . . .“

Тек нешто више од једног вијека касније, 1573—1586, сад већ под Турцима, подигнут је чувени Пивски манастир, чије се премјештање, због изградње хидроцентрале, успјешно завршава управо ових дана.

Нарочито много знаменитих догађаја на овом простору збило се током борби за ослобођење од Турака, у XIX вијеку. Помињући овдје само неколико најважнијих, подсјетимо најприје на гласовити Мљетичак, гдје су Дробњаки и Ускоци, 1840. године, убили чувеног злотвора Смаил-агу Ченгића:

„У ноћ црну прхну без тијела
Храбра душа, гола, невесела.

.....
Ноћ је мрачна, не знаш ко га свали,
Ал ту близу Мирко пушку пали“.

Само двадесетак година касније, 1862, за вријеме чувеног Омер-пашиног похода на Црну Гору, Шаранци и Језерци, под вођством Живка Шибаље и Мића Глушчевића, разбили су, страшно поразили и преко Таре протјерали десетохиљадиту турску војску, за којом је по обронцима Таре остало на хиљаде мртвих.

На лијевој обали Таре, на самом путу Мојковац—Жабљак, један недавно подигнути скроман споменик подсећа путника на славну погибију шаранског војводе Тривка Цаковића, који је ту, заједно са тридесетак другова, пао на бранику слободарског Дурмитора, већ у самом почетку славног устанка из 1875.

Подаље ка западу од граница парка, у Жупи пивској, лежи чувена Муратовица, данас прелијепа шумовита зараван, а некад поприште ништа мање од четири славне битке у којима је током петнаестак година, 1862—1877, војвода Лазар Сочица са својим Пивљанима, бранећи слободу Црне Горе, дочекивао, па и разбијао неразмјерно бројније турске војске. О тим биткама је писала и ондашња европска штампа, али, на жалост, сама Муратовица чека још и данас какав било споменик на те славне дане.

Између безброј других јуначких споменика на овом простору поменимо овдје још само малу Ковчицу, у близини самог Жабљака, на којој су дурмиторски устаници крајем августа и почетком септембра 1877. године разбили, потукли и преко Таре претјерали силну војску Хафис-паше, да би јој онемогућили продор и долазак у индат тада опсађеном Никшићу. Као и на Равном и на Муратовици, међутим, и овдје ћемо узалуд тражити ма какво обиљежје које би потомке подсећало на те тешке али славне борбе њихових предака за слободу.

7. Подручје националног парка Дурмитор и његова најближа околина били су и у току народноослободилачког рата веома изразито борбено поприште. На то указује већ и сама чињеница што је срез шавнички, као предратни политичко-административни израз дурмиторског подручја, од четири године и месец дана, колико је, приближно, трајала окупација Југославије 1941-1945. године, под влашћу окупатора односно његових помагача био свега око једну годину и три мјесеца, дакле мање од трећине укупног окупационог периода док је све остало вријеме био слободан. Зато се с разлогом и говори о Дурмиторској партизанској републици, као каквом малом острвцу слободе у поробљеној Европи.

Разумије се да је то морало бити плаћено и огромним жртвама. Само у борбама на Пљевљима, 1. децембра 1941. године, три дурмиторска оперативна батаљона имала су 72 погинула и толико рањених бораца, од којих само из језеро-шаранског батаљона 52 мртвих и 40 рањених. Или, други податак: само у јуну 1943. године, током пете непријатељске офанзиве, у Жупи пивској пало је, без погинулих у борбама, близу хиљаду побијених или спаљених стараца, жена и дјеце, што је чинило око 15% цијелог становништва. Осим тога читава Пива је, буквално, била у огњу и пламену. Само мали број од њених 50 села или негдје затурених сеоских кућа, појата и колиба остао је неспаљен. И још само један, синтетичан, податак: дурмиторско подручје дало је у току рата преко хиљаду погинулих активних бораца, близу 1.400 жртава окупаторских злочина, а укупан број попаљених кућа износио је преко 6.000, то јест приближно једна на свако домаћинство. Поименичан списак свих жртава стоји данас као неоспорни податак историје на скромном али дивном

споменику на Жабљаку, том средишту ондашње слободне дурмиторске републике.

Све је то утолико разумљивије кад се зна да су овим простором прохујале готово све непријатељске офанзиве и да су се на њему у најкритичнијим моментима рата налазиле главне партизанске болнице, са по неколико стотина, па и преко хиљаду рањеника, које је народ смјештао, хранио, преносио...

Посебну одлику овог подручја у току народноослободилачке борбе представља изванредно и беспрекорно функционисање свих органа народне власти. Управо понајвише на искуствима народноослободилачких одбора Дурмитора, на коме је и сам дјеловао у почетку рата, темељно је Моша Пијаде своје познате Фочанске прописе из 1942. године.

Између мноштва и шире значајних збивања на Дурмитору током ослободилачког рата наведимо још само његове импровизоване партизанске аеродроме. На један од њих, онај на Његовоћи, спустила се крајем маја 1943. године енглеска војна мисија, а савезнички авиони су током љета 1944. године допремали знатне количине ратног материјала, хране и одјеће. Са оног другог, у Брезнима, такође 1944. године, у августу, избављено је у последњем моменту из непријатељског обруча и у Италију на лијечење послато близу хиљаду наших тешких рањеника.²⁾

8. Сам национални парк Дурмитор, као што смо видјели, захвата углавном централни масив истоимене планине и обале доњег тока ријеке Таре. Пошто су то далеко претежније планински и кањонски терени, разумљиво је што су ријетко насељени. На том простору налази се, у ствари, само тринајест насеља, од којих дванајест села и варошица Жабљак. Већина тих насеља припада Језерима и налази се дуж језерске заравни од Тепаца до Провалије, заравни у чијој је негдје средини, тик под плећатим Мећедом, и сам Жабљак. Три села су у самој долини Таре а једно, Црна Гора³⁾, лежи на западној падини Дурмитора, испод Штуоца, и по својој надморској висини, као што је то забиљежио већ Цвијић, спада међу највише лоцирана насеља на читавом Балканском полуострву.

Изузев донекле сам Жабљак, све су то мања и малобројна планинска села, са по коју стотину становника свега, тако да укупан број становника у границама садашњег парка, по попису из 1971. године, није износио више од 4.231, од чега је око четвртине у самој варошици. Посебно при том треба истакнути да је, као мање-више у свим брдско-планинским подручјима, и овдје послје рата дошло до знатног кретања становништва у правцу село — град, због чега се и укупан број становника у насељима националног

2) Детаљније о Дурмитору током народноослободилачке борбе виђети у Зборнику радова са научног скупа, *Дурмиторска партизанска република*, Титоград 1979, стр. 926.

3) Првобитно тако названа по боји својих четинарских шума, а у новије вријеме се све чешће назива и *Мала Црна Гора*, у релацији према републици Црној Гори,

парка чак од 1948. године наовамо једва нешто повећао, док према попису из 1961. године онај из 1971. показује чак и знатно смањење, које се, вјероватно, наставља и даље. Насупрот тој укупно негативној тенденцији, сама варошица Жабљак развија се врло брзо: 1961. године — 650; 1971. — 979 становника.

Такође као и на другим брдско-планинским подручјима, али овдје још изразитије, показује се тенденција негативне промјене у старосној структури становништва, што је понајвише посљедица малог пораста и, нарочито, иселјавања младог и средњовечног живља.

Због утицаја самог Жабљака, образовна структура становништва на подручју самог парка нешто је повољнија него у неразвијеним општинама Црне Горе, али је готово двоструко неповољнија него она у развијеним: удио становништва са спремом изнад основне школе овдје је 10,3% а у развијеним општинама Црне Горе 21,3%.

Опет готово искључиво због утицаја самог Жабљака, мијења се и економска структура становништва националног парка у цјелини: док је пољопривредног 1953. године било 81,1%, 1971. године било га је само 59,1%. На самим селима, пак, у овом погледу готово да и нема никаквих промјена.

9. Привреда овог региона одвајкада се састојала тако рећи искључиво од сточарства и земљорадње, уз нешто допунских и узгредних сељачких заната и кућне радиности. Пространи заједнички пашњаци, шуме и планине омогућавали су сељачким газдинствима да држе и по већи број стоке, нарочито оваца и коза. Стока је давала не само масну храну и материјал за одјећу и обућу већ и тржишне вишкове за набавку жита, соли и других мањих потребштина. Зграде за становање, одјећу, обућу, намештај, оруђе и посуђе — све је то израђивано у домаћој, мушкој и женској, радиности, па је сељачка привреда била готово посве аутаркична и натурална. Уз појаву нешто трговине и угоститељства, професионалног занатства и државне администрације, са њиховим новчаним дохоцима, такво се стање на Дурмитору одржало све до најновијег времена.

Посљедњи рат, револуција и поратни развитак унијели су и на ово подручје крупне привредне новине. Центри општина чију територију дјелимично захвата национални парк: Жабљак, Шавник, Плужане, Мојковац и Пљевља све се више развијају, насељавају, урбанизују и израстају у праве, иако и мање вароши и средишта читавог привредног, друштвеног и културног живота у својој околини. Но, битно се промијенио и начин живота на селима. Далеко је мање ратарских радова и стоке, али је много више новчаних прихода из разних других извора: допунског рада у оближњем граду, новчаних прихода од стране запослених чланова домаћинства, борачке пензије, социјалне помоћи и других извора. У вези с тим промијенио се и начин исхране, одијевања, становања, понашања, свега. Живот сеоског становништва се све већма уздиже на ниво градског, они се у сваком погледу све већма изједначавају...

Међутим, с обзиром на постојећу економску заосталост читавог овог планинског региона, и национални парк се налази пред многим проблемима.

Имајући у виду његову погодност првјенствено за туризам, љетни и зимски, прије свега недостају модерни путеви, који би га повезивали са околним центрима: Плужинама, Шавником, Боаном, Фочом, поред већ постојеће везе са Пљевљима и Мојковцем. Од посебног је туристичког значаја пут Жабљак — Трса — Плужине, који би повезивао не само Дурмитор са Планином пивском и новим, за туризам и рибарење тако значајним Пивским језером, већ и читав овај простор са Фочом и Сарајевом, на једној, а Мостаром и Дубровником, на другој страни.

У разматрању је такође и изградња једног савременог аеродрома и пристаништа за хеликоптере. Раније коришћени примитивни аеродроми на Његовући и на језерском пољу показали су се као крајње неадекватни за услове модерне туристичке привреде.

Терен овог националног парка веома је погодан и за изградњу жичара, успињача, ски-лифтова. То не само омогућавају већ и захтијевају велике висинске разлике на малим хоризонталним растојањима, на које смо прије указали. Изградња успињаче Жабљак — Савин кук или Жабљак — Штулац само су двије од више других могућности за то, а оне би могле послужити не само за превоз путника — туриста већ и за превоз разног материјала.

Иако се сам Жабљак увелико развио у значајан југословенски туристички центар, њему управо због — економски говорећи — велике преваге туристичке потражње над туристичком понудом, још увијек недостају и основни туристички објекти, хотели, а да и не говоримо о другим потребама у вези с тиме. Зато се, поред три постојећа хотела, већ предвиђа, па је дјелимично и у току, изградња нових хотела, планинских вила, кућа и домова, мотела, одмаралишта, ауто-кампова и других потребних објеката, као што су: самоуслуге, бископи, музичке дворане, скакаонице, терени за масовно скијање, терени за мале спортове (кошарку, одбојку, тенис, рукомет), терени за коњичке спортове, школе јахања и друго.

Развој туристичке привреде на овом подручју двоструко је повезан и са преображајем читаве досадашње сељачке привреде: с једне стране, наиме, развој туризма увелико је зависан од извора хране и других потребштина у околини, а с друге, управо тај развој туризма омогућава и потстрекава производњу. Стављајући акценат на ово друго, може се с разлогом очекивати да ће повећана и стабилизована туристичка тражња све већма посјешавати производњу најразличитијих пољопривредних производа, не само производа хране већ и разних других, почев од израђевина у дрвету до оних из вуне, и не само од стране друштвених економија већ, чак и првјенствено, на самим сељачким газдинствима. Другим ријечима, у том међузависном процесу вјероватно и лежи пут привредног и читавог друштвеног преображаја не само националног парка Дурмитор већ и читаве његове околине.

10. Овај национални парк је врло млад. Правно, истина, постоји од 1952. године, кад је таквим, заједно с Ловћеном и Биоградском гором, био проглашен на основу црногорског закона о шумама. Но, то је остало мање-више формалио и парк је све до прије двије године остао у саставу шумско-индустријског комбината „Велимир Јакић“, из Пљеваља. Тек почетком 1978. године СР Црна Гора донијела је посебан закон о националним парковима, којим су регулисане границе и начини управљања овим и друга два наведена национална парка.

Сходно прописима тога закона, формирана је, као посебна самоуправна организација, Заједница националног парка Дурмитор, са сједиштем у Жабљаку. Главни орган заједнице је скупштина, коју сачињавају делегати организација са дјелатношћу на подручју парка и делегати других заинтересованих организација и заједница. Поред скупштине, постоје још извршни одбор, директор и научни савјет заједнице.

Ови органи су током двије године свог постојања развили врло широку и интензивну дјелатност у правцу остварења основних функција парка: заштите природе и културно-историјских споменика, активизације свих привредних потенцијала, организације научног рада у разним областима од интереса за парк итд. Посебно треба истакнути да су предузете одговарајуће мјере за израду развојног програма парка, у ком су циљу ангажовани многи научни радници, специјалисти разних струка, као што се обилато користе и искуства старијих, наших и страних, националних паркова.

У издању Института за друштвено-економска истраживања, из Титограда, недавно се појавила и прва редакција програмских основа, у облику низа посебних студија, чији су аутори истакнути истраживачи из разних природних и друштвених наука. Тај материјал био је предмет дискусије на једном посебном састанку научног савјета парка, одржаном у септембру 1980., на Жабљаку. У свјетлости те дискусије сада се ради како на дефинитивној форми научних основа за развој парка тако и на самом његовом развојном програму.

Несумњиво је да ће израда програма уређења националног парка Дурмитор, програма који сам за себе не само што није нешто једноставно већ је, напротив, врло сложено, широко и далекосежно, значити остварење темељног услова за његов даљи развој. Од науке ће се добити јасна перспектива о томе шта и како треба радити у разним областима заштите и унапређења природе, историје и економије овог нашег значајног подручја. Природа га је заиста штедро обдарила многим изузетним красотатама, а на човјеку је да их заштити — у првом реду од себе самога — па и обогати. У савременој индустријској и урбанизованој цивилизацији, која тако немилосрдно уништава многе дарове природе, то, међутим, није нимало лако.

R é s u m é

OBREN BLAGOJEVIĆ

LE PARC NATIONAL DE DURMITOR

Son importance écologique, culturelle-historique et économique

Par une décision prise récemment par le Comité Exécutif de l'UNESCO, le parc national de Durmitor a été proclamé l'héritage d'importance mondiale. A cette occasion, et en l'honneur du digne disciple de Cvijić, académicien Milisav Lutovac, l'auteur met en relief, dans le présent article, les beautés naturelles, l'importance culturelle et historique et les potentialités économiques et conditions de ce parc.

Issu lui-même de la région de Durmitor et, par conséquent connaissant directement la conditions et les problèmes de celle-ci l'auteur présente d'abord les beautés naturelles de cette région, telles que, particulièrement: les sommets gigantesques de la montagne, couverts de neige même en été d'un côté, et la rivière de Tara, grondante, à l'eau verte et limpide qui se fraye en serpentant le chemin entre ses rives verdoyantes, de l'autre. Ce sont, ensuite, non moins de 18 lacs de Durmitor, d'origine glaciaire, de différentes grandeurs, couleurs et formes, ses vieux bois de conifères, plusieurs fois centenaires, ayant le caractère des forêts-vierges, les spécimens exceptionnellement rares de la flore et de la fauna et une série d'autres curiosités.

Non moins riche, pourtant, est aussi son histoire culturelle. Une multitude de monuments anciens et récents la rappellent: le pont romain près de la bourgade de Šavnik, Soko-grad, forteresse du duc Herceg Stjepan, la montastère de Piva et son trésor artistique, nombreuses localités qui furent le théâtre des batailles glorieuses de l'insurrection de 1875—1878 et un nombre aussi considérable de monuments rappelant les jours célèbres de la guerre de libération nationale de 1941—1945.

Dans l'article on présente aussi les conditions démographiques, culturologiques et économiques de la région, au passé et dans le présent, ainsi que les changements radicaux qui se sont produits dans la manière de vivre et le standing sous l'influence de la révolution et du développement d'après-guerre. On indique, à la fin, les problèmes fondamentaux qui se posent devant les organes d'autogastion du parc et les mesures que ceux-ci prennent pour les résoudre aussi vite et aussi efficacement que possible.

Сл. 2. Јужно подручје Дурмитора—Пруташ, — јединствено дјело природе.

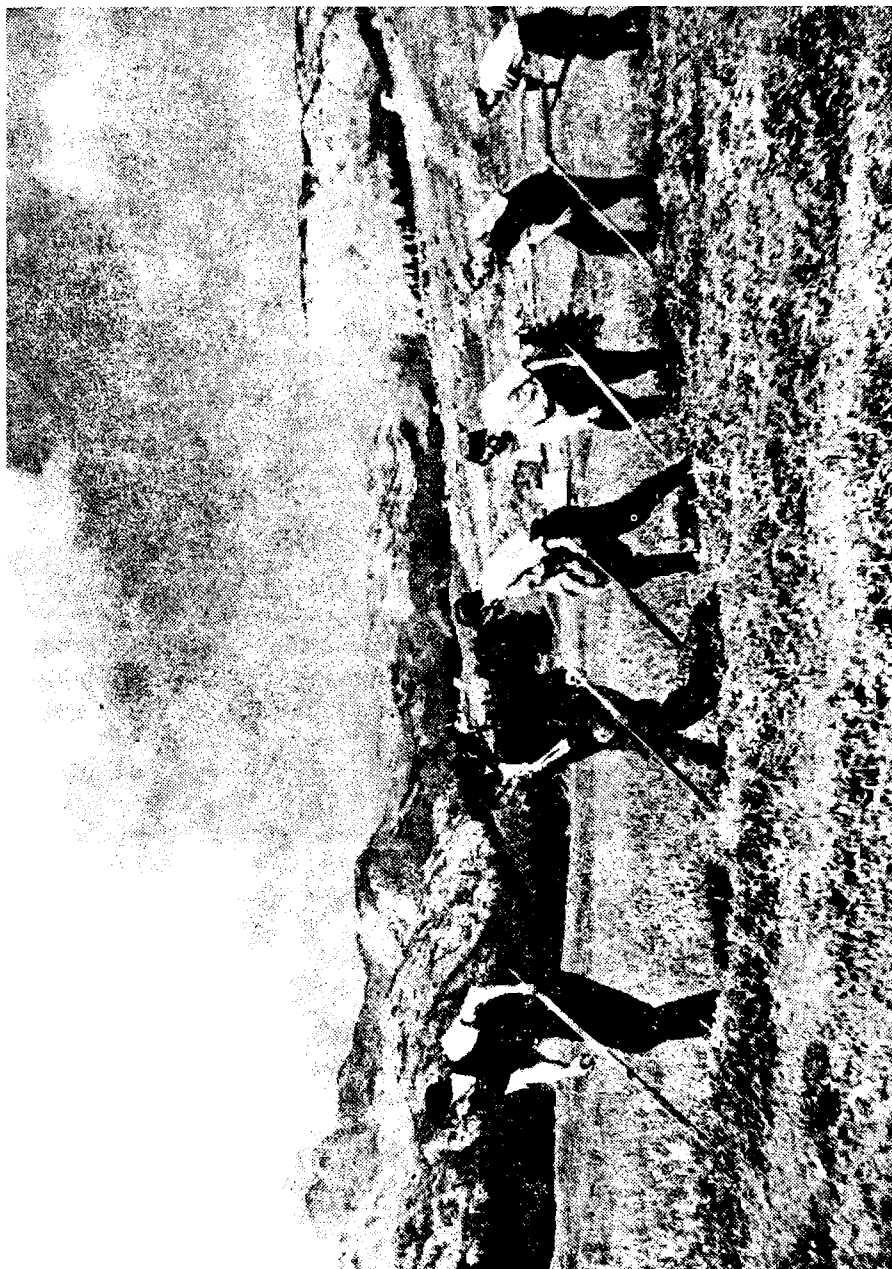
Сл. 3. Поглед са пивске Планинице на Шкрчи цирк, изнад кога се уздижу највиши врхови Дурмитора. Крајњи десно, облика пирамиде, јесте Бобогов кук (2522 м).
У предњем плану је Велико Шкрчко језеро.

Сл. 4. Поглед на Црно језеро са јужне стране.

Сл. 5. Средњи дио кањона ријеке Таре.

Сл. 6. Група косаца на ливадама испод Дурмитора.